

Bažnyčios ir valstybės santykiai Europos Sąjungoje

Straipsnio tikslas – apžvelgti Europos Sąjungos valstybių teisinės normas, reguliuojančias Bažnyčių ir valstybės santykius. Ši valstybės teisės dalis, reguliuojanti Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių juridinius santykius, yra vadinama „*bažnytinė teise*“. Bažnytinės teisės sistemos ES šalyse skiriasi, nes jos formavimuisi įtakos turėjo istorinė patirtis, emociniai faktoriai, įsitikinimai. Lietuvoje ši pasaulietinės teisės sritis tik formuojasi.

This paper aims at reviewing the juridical norms regulating relations between the church and the state in the European Union. The term “*ecclesiastical law*” is used to denote the part of state law governing legal status of churches and religious communities, and is defined as a sphere of state law that encompasses in one system the norms regulating religion as a social phenomenon. Systems of ecclesiastical laws vary in the EU due to their members’ different historical background, emotional factors and beliefs. In Lithuania, however this sphere of civil law is just undergoing the process of formation.

Įvadas

Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Įvairios Europos krikščioniškosios Bažnyčios suvaidino svarbų vaidmenį Europos integracijos procese. Krikščionybė yra svarbi Europos kultūros dalis, visa Europos kultūra yra paremta bendromis krikščioniškosiomis tradicijomis; jų negalima ignoruoti. Kiekviena Europos Sąjungos valstybė pagal savo galiojančius įstatymus reguliuoja Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių santykius su valstybe. Tų santykių reguliavimo modelis yra ilgaamžių valstybės ir Bažnyčios bei kitų religinių bendruomenių santykių padarinys, bendras veikimas visuomenės labui. Vatikano II Susirinkimo pastoracinėje konstitucijoje, „*Gaudium et Spes*“ rašoma: „Politinė bendruomenė ir Bažnyčia savo srityse yra viena nuo kitos nepriklausomos ir savarankiškos. Tačiau jos abi, nors ir skirtingu pagrindu, tarnauja tų pačių žmonių asmeniniam ir visuomeniniam pašaukimui.“

Šią tarnybą visų gerovei jos vykdys juo sėkmingiau, juo labiau abi, atsižvelgdamos į laiko ir vietos aplinkybes, stengsis sveikai viena su kita bendradarbiauti“ (GS, 76).

Šiame straipsnyje apžvelgsime Europos Sąjungos valstybių teisinės normas, reguliuojančias Bažnyčių ir valstybės santykius. Ši vidinė tam tikros valstybės teisės dalis, tvarkanti Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių juridinius santykius, yra vadinama „*bažnytinė teise*“, lenkai ją vadina „išpažinimo teise“ (*prawo wyznaniowe*). Kitomis kalbomis ji vadinama „*bažnytinė teise*“ – nuo žodžio *ecclesia: ius ecclesiasticum, diritto ecclesiastico, droit public ecclésiastique, ecclesiastical law, Staatskirchenrecht, Śtijnne cirkevne prawó, konfesni prawó*. Bažnytinė teisė nemaišytina su „viešąja Bažnyčios teise“ (*Ius publicum ecclesiasticum*).¹ Bažnytinė teisė nėra kanonų teisė, kuri yra vidinė Bažnyčios teisė (*ius canonicum, diritto canonico, droit canonique, Kanonischrecht*). Praeityje *ius ecclesiasticum* termi-

nas buvo priskiriamas kanonų teisei.² Šiuo metu „bažnytinės teisės“ terminas taip pat vartojamas apibrėžiant kanonų teisę, bet tik pabrėžiant jos atskirumą nuo pasaulietinės teisės.³

Bažnytinė teisė skirtinguose kraštuose ir skirtingose Bažnyčios ir valstybės santykių sistemose yra apibrėžiama pagal tai, kaip ta valstybė supranta religinę laisvę. Vakarų Europoje, ypač Italijoje, bažnytinė teisė yra suprantama kaip *atitinkamos valstybės teisės sritis, kurioje surinktos į vieną sistemą normos, reguliuojančios religijos visuomeninį fenomeną*⁴. Kai kurie autoriai „bažnytinę teisę“ sutapatina su piliečių laisvės teisėmis (*legislatio libertatis*)⁵.

Socialinis ir istorinis kontekstas

Ne daug yra teisės sričių, kur istorinės patirtys, emociniai faktoriai, įsitikinimai turėjo tiesioginės įtakos bažnytinei teisei. Skirtingos bažnytinės teisės sistemos Europos Sąjungos valstybėse gerbia kultūrų skirtingumą ir nacionalinę tapatybę.

Kita vertus, sistemų skirtingumas parodo vienodas istorines patirties šaknis. Visos šios sistemos remiasi bendromis krikščioniškoms šaknimis. Apskritai, tai galioja visai europinei teisei ir daugiausia bažnytinei teisei. Taip pat nereikėtų pamiršti islamo ir judaizmo indėlio į Europos kultūrą. Kai kuriuose Europos Sąjungos valstybėse šios dvi religijos vaidina svarbų vaidmenį, tad joms bažnytinė teisė turi skirti atitinkamą dėmesį. Taip pat Europos Sąjungos valstybėse egzistuoja daugybė mažų religinių bendruomenių, dažnai turinčių ryšių su didesnėmis bendruomenėmis kitose pasaulio dalyse. Tai svarbus bažnytinės teisės socialinis faktorius.

Statistiniai Europos Sąjungos narių duomenys apie priklausymą vienai ar kitai religijai pastebimai skiriasi. Tai priklauso nuo socialinio konteksto ypatybių ir svarbos. Pvz.,

Vokietijoje patikimiausi šaltiniai yra krikštų ir bažnytinės priklausomybės atsisakymo statistika, o kituose kraštuose yra remiamasi apklausų duomenimis.

Ši lentelė pateikia daugumą adekvatų dabartinės situacijos vaizdą senosiose ES šalyse.

Katalikai	58.40%
Protestantai	18.40%
Anglikonai	11.00%
Graikai ortodoksai	2.70%
Musulmonai	2.00%
Judėjai	0.04%
Kitos konfesijos ir asmenys, nepriklausantys jokiai konfesijai	7.50%

Įvairių bažnytinės teisės sistemų skirtingumas kyla dėl skirtingo Reformacijos poveikio ir XVI bei XVII a. vykusių religinių karų. Tačiau kai kurių Europos valstybių, pavyzdžiui, Ispanijos ir Portugalijos, nei reforma, nei religiniai karai nepalietė. Tuose kraštuose, kur visiškai nugalėjo Reformacija, išgalėjo valstybinės Bažnyčios statusas. Kitaip tuose kraštuose, kur skirtingų religinių konfesijų jėgos buvo apylygės ir jos turėjo tarpusavyje sugyventi, pvz., Vokietijoje ir Olandijoje.

Dauguma žemyninės Europos valstybių įgijo bendrą valstybinės Bažnyčios patirtį per XVII ir XVIII a. absoliutizmą. Kai kurios valstybės, dabar priklausančios Europos Sąjungai, XIX amžiaus pabaigoje įvairiai dalyvavo *Kulturkampfe* ir patyrė skirtingus jo padarinius; jie labai ryškūs šiandienėje Prancūzijoje.

Tipinės sistemos

Europos Sąjungoje galima išskirti tris pagrindines bažnytinės teisės sistemas. 1) *Pir-*

majai sistemai būdinga valstybinė Bažnyčia, glaudūs ir reikšmingi Bažnyčios bei valstybės santykiai. Šiai sistemai priklauso: Anglija, Danija, Graikija, Švedija ir Suomija. Pvz., Danijos konstitucijos 4 str. skelbiama: „Liuteronų Evangelikų Bažnyčia yra Nacionalinė Danijos Bažnyčia“. Danijoje egzistuoja ir kitos konfesijos bei religinės bendruomenės, kurias saugo 67 konstitucijos straipsnis, suteikdamas kiekvienam piliečiui galimybę laisvai jungtis į įvairias bendruomenes ir garbinti Dievą pagal savo įsitikinimus. Kalbant apie ekonominį išlaikymą, reikėtų pastebėti, kad tik Nacionalinė Danijos Bažnyčia gauna iš valstybės finansinę paramą, kurią sudaro: bažnytinis mokestis, kurį moka visi šios Bažnyčios nariai; valstybinės įmokos, skirtos atlyginimams, pensijoms, specialios įmokos, skirtos bažnyčių remontui ir restauravimui; trečias finansavimo šaltinis yra pajamos, gautos už bažnytinę nuosavybę ir nekilnojamąjį turtą⁶.

Kitos konfesijos ir religinės bendruomenės – tiek pripažintos, tiek nepripažintos – neturi jokios teisės gauti ekonominės pagalbos iš valstybės. Jos yra nepriklausomos ir tvarkosi kaip privatūs susivienijimai, todėl gali rinkti aukas išsilaikymui. Bet jos yra įkūrusios įvairių pagalbos institucijų (mokyklų, ligoninių), integruotų į bendrąją valstybės sistemą, ir kontroliuojamos, todėl gauna solidžią paramą jų išlaikymui iš vietinių savivaldybių ir valstybės. Taip pat šios konfesijos gali gauti paramą istorinių ir kultūrinių objektų restauravimui.

2) *Antrajai sistemai* būdingas griežtas valstybės ir Bažnyčios atskyrimas. Jai priklauso Prancūzija ir Olandija. Panagrinėkime Prancūzijos atvejį. Prancūzija yra tradiciškai katalikiškas kraštas, nors praktikuojančių katalikų tėra nedaug. Apie 80 proc. prancūzų save laiko katalikais, bet tik mažiau kaip 15 proc. reguliariai dalyvauja sekmadienio Mišiose. Be katalikų, Prancūzijoje yra 750 tūkst. protestantų, 650 tūkst. ju-

dėjų ir apie 4 milijonus musulmonų. Islamas yra antroji religija valstybėje.

Juridinis religinių konfesijų statusas Prancūzijoje turi galias istorines šaknis. 1789 m. rugpjūčio 26 d. Piliečių ir žmogaus teisių deklaracija paskelbė sąžinės laisvę (10 str.), 1791 metų Konstitucija (1 skyrius) garantavo laisvę atlikti religinius kultus. Bet Steigiamasis Susirinkimas nebuvo visiškai suinteresuotas panaikinti sistemą, laikančią Bažnyčią visiškai priklausoma nuo civilinės valdžios. 1789 m. lapkričio 2 dienos dekretu buvo nacionalizuota bažnytinė nuosavybė, bet mainais valstybė išipareigojo išlaikyti kulto pastatus ir dvasininkus. Civilinė klero konstitucija (1790 07 12) buvo vienpusiškas valstybės aktas, reglamentavęs kulto tarnų statusą ir reguliavęs katalikų religijos veikimą. Popiežius Pijus VI pasmerkė šią deklaraciją. Revoliucijos teroro metu, 1793–1794 metais, pradėta nuosekli dechristianizacijos politika. 1795 m. vasario 21 dienos dekretu Bažnyčia ir valstybė buvo atskirtos⁷.

Bonapartas atkūrė religinę taiką, sudarydamas su popiežiumi Pijumi VII konkordatą. Jis buvo pasirašytas 1801 m. liepos 15 d. Šiame 17 skyrių tekste Bonapartas paliko kai kurių dviprasmiškų punktų. Konkordatas buvo papildytas 77 skyriais, tai buvo vienpusiškas Prancūzijos vyriausybės aktas. Šie skyriai patikslino Bažnyčios ir valstybės santykius, suteikdami civilinei valdžiai galią vykdyti policinę dvasininkų ir viso religinio gyvenimo kontrolę. Prie šių 77 skyrių dar buvo pridėti 44 skyriai apie protestantų konfesijas (Reformatų Bažnyčią ir Augustinų Išpažinimo konfesiją), jų organizaciją, tvarkymąsi, taip pat, kaip ir Katalikų Bažnyčiai, joms buvo nustatyta policinė priežiūra. Judėjų religija buvo reguliuojama 1808 metų dekretu.⁸

XIX amžiuje šios keturios konfesijos įgavo pripažintų konfesijų statusą, naudodamosi kai kuriomis privilegijomis, ypač finansų srityje, bet buvo griežtai civilinės

valdžios kontroliuojamos. 1904 metais Prancūzija nutraukė diplomatinius santykius su Šventuoju Sostu. 1905 metų gruodžio 9 dieną buvo priimtas įstatymas, kuriuo buvo įvestas Bažnyčios ir valstybės atskyrimo režimas, galiojantis ir šiuo metu.

Pagrindiniai šio įstatymo principai išdėstyti pirmuosiuose dviejuose skyriuose. Valstybė garantavo laisvą viešą kulto atlikimą, bet panaikino „pripažintas konfesijas“. Nė viena religija negavo juridinio pirmumo teisės. Šio įstatymo principai yra pakartoti Prancūzijos konstitucijoje. Laisvas kulto atlikimas, sąžinės laisvės principas įpareigoja valstybę, nors ir veikia atskyrimo režimas, suteikti kiekvienam piliečiui galimybę dalyvauti savo kulto apeigose, gauti religinį auklėjimą pagal savo pasirinktą tikėjimą.

Mokymo laisvė yra konstitucinis principas, numatytas 1848 metų konstitucijos 9 str. Nors 1946 ir 1958 metų konstitucijos aiškiai neužsimena apie šį principą, bet du konstitucinio teismo sprendimai – 1977 m. lapkričio 23 d. ir 1985 m. sausio 18 d. – patvirtino, kad tai yra „vienas iš pagrindinių ir fundamentalių principų, pripažintamų Respublikos įstatymais“.

Mokymo laisvė XIX amžiuje buvo reguliuojama įvairiais įstatymais, visi jie buvo parengti pagal to meto Bažnyčios ir valstybės politinių santykių ypatumus. Šios istorinės aplinkybės lėmė įvairių privačių mokyklų finansavimo režimą, atsižvelgiant į mokymo lygį ir skirtingas Bažnyčios pozicijas viešojo mokymo atžvilgiu.

Šie XIX amžiuje priimti įstatymai galioja ir dabar. Šiuo metu privatus mokymas apima apie 16 proc. studentų. 90 proc. privačių mokyklų yra katalikiškos, likusios 10 proc. – protestantiškos ir žydiškos. Konfesinis mokymas yra kompleksiskai integruotas į nacionalinę mokymo sistemą.

3) *Trečiąjai sistemai*, kaip ir antrajai, būdingas Bažnyčios ir valstybės atskyrimas, bet drauge jos turi daug bendrų funkcijų,

kurias vykdydamos glaudžiai bendradarbiauja. Belgija, Ispanija, Italija, Austrija ir Portugalija priklauso šiai grupei. Išsamiau pagnagrinėkime Belgijos pavyzdį.

Bažnyčios ir valstybės santykius Belgijoje reguliuoja 1831 metų konstitucija. Ji yra istorinis kompromisas tarp katalikų ir liberalų. Konstitucijoje nustatytos teisės ir laisvės yra taikomos ir religijos srityje, pvz., mokymo laisvė (24 str.), spaudos laisvė (25 str.). Konstitucija garantuoja ir religijos laisvę. Keturi straipsniai skirti šiai temai. Nors Belgijos teisė teoriškai suponuoja visų religinių konfesijų lygybę, tačiau jos yra skirtingai traktuojamos. Įvairios konfesijos gavo juridinį pripažinimą įstatymu, kuris remiasi socialiniu vienos ar kitos konfesijos indėliu. Šiuo metu Belgijoje šešios konfesijos turi juridinį statusą: katalikai, protestantai, judėjai, anglikonai, islamo išpažinėjai, graikai ortodoksai⁹.

Belgijoje pastoracinį darbą parapijoje dirbantys dvasininkai gauna atlyginimą iš valstybės biudžeto. Bažnyčia gali prašyti finansavimo savo pastatų remontui. Pripažintos religinės konfesijos laisvai gali naudotis radijo, televizijos programomis. Jos gali skirti kariuomenės ir įkalinimo įstaigų kapelionus, jiems atlyginimai mokami iš biudžeto.

Bažnyčios ir valstybės santykius Belgijoje apibendrintai galime taip apibūdinti:

1. Galiojanti sistema yra palanki religijai. Tai daugiau abipusio nepriklausomumo, o ne griežtąja prasme Bažnyčios ir valstybės atskyrimo sistema.

2. Visos religinės konfesijos teoriškai gali naudotis tomis pačiomis teisėmis, bet svarbus juridinis skirtumas tarp pripažintų ir nepripažintų konfesijų. Praktika rodo, kad katalikų konfesija yra „*primus inter pares*“ tarp pripažintųjų konfesijų.

3. Sekuliarizacijos procesas yra palikęs žymių Bažnyčios ir valstybės santykiuose. Nors šis procesas nepasižymi tiesioginiu religijos puolimu, bet dėl jo Bažnyčia laipsniškai praranda savo autonomi-

ją įvairiuose sektoriuose.

Apžvelgėme tipines sistemas, kurios egzistuoja senosiose Europos Sąjungos valstybėse. Nepaisant visų skirtingumų, visos šios sistemos turi tam tikrų sutapimų. Bėgant laikui, nuėjo užmarštin seni antibažnytiniai ir antiklerikaliniai nusistatymai, kurie buvo būdingi kai kurioms šalims, jų teisei sistemai, arba šios nuostatos susilpnėjo. Religinėms bendruomenėms buvo pripažinta daugiau laisvės ir veikimo erdvės. Religiją pradėta laikyti svarbiu socialinio gyvenimo elementu, todėl valstybė garantuoja būtinas sąlygas tenkinti religinius poreikius.

Bažnytinė teisė Europos Sąjungos šalyse

Europos Sąjungos juridinė sistema iki šiol skyrė maža dėmesio bažnytinei teisei. Bendroji teisė ši sektorių ignoruoja; terminai „Bažnyčia“ ir „religinės bendruomenės“ nesutampa. Tai paaiškinama Europos unifikacijos istorija, kuri nuo pat pradžios buvo suprasta ir realizuota pirmiausia kaip ekonominis procesas. Norėta sujungti Europos teisės principus į vieną bendrą europinę kultūrą ir į Europos Sąjungos narių kultūrą. 1992 m. vasario 7 d. pasirašius susitarimus dėl Europos Sąjungos, tapo neįmanoma atsisakyti unifikacijos proceso, vykstančio išsiplėtus Europos Sąjungai, ir jo papildymo kultūriniais ir socialiniais komponentais. Tas procesas liečia sektorius, tiesiogiai susijusius su Bažnyčiomis.

Pirmieji europinės bažnytinės teisės elementai jau dabar yra matomi. Pirmiausia ši teisė remiasi religijos laisve, kuri suprantama kaip bendrosios teisės dalis. Kitas svarbus principas Europos Sąjungoje yra neutralumas religijos ir filosofijos atžvilgiu, tolerancija įvairių religijų atžvilgiu, vienodas įvairių religinių bendruomenių traktavimas.

Bendroji antrinė teisė skiria dėmesio ir religiniams poreikiams. Pvz., Europos Sąjungos direktyvose dėl televizijos transliacijų nurodoma, kad ne mažiau kaip 30 minučių religinės programos negali pertraukti reklama (11 str.); reklamos neturi užgauti religinių jausmų (12 str.).

Europos teisingumo teismas yra pripažinęs fundamentalią teisę į religijos laisvę. Religijos laisvė yra Europos Sąjungos narių konstitucinės tradicijos dalis, kartu ir bendrosios teisės dalis. EŽTK (Europos Žmogaus Teisių Konvencija) 9 str. saugo religijos laisvę kaip individualią ir kolektyvinę teisę. Bažnyčios ir religinės bendruomenės gali kreiptis į Europos Sąjungos institucijas, kad būtų garantuotos jų teisės, jei mano, kad jos yra pažeistos. Šios teisės apima: laisvą religijos praktikavimą, vidinę autonomiją, kulto laisvę, laisvą bažnytinių pareigybių suteikimą, visa, kas yra susiję su religine sfera. Europos Komisijos žmogaus teisių jurisprudencija yra išaiškinusi, kad 9 str. garantuoja Bažnyčioms teisę laisvai organizuotis, atlikti savo tarnystę, užsiimti šviečiamąja veikla, atlikti religines apeigas.

Europos Sąjungos teisiniai aktai išreiškia pagarbą šalių narių nacionalinei tapatybei. Religinė įvairovė ir šalių narių juridinė disciplina parodo, kokią didelę įtaką formuojant nacionalinę tapatybę turėjo Bažnyčios. Kai kurių ES valstybių konstitucijos prasideda kreipimusi į Dievą, taip sukurdamos tiesioginius santykius tarp valstybės ir religijos. Kai kuriose valstybėse dominuoja griežtas pasaulietiškumo principas arba neutralumas religijos klausimais. Bažnytinės teisės sistemai įtakos visuomet turėjo istorija, kultūra, ES šalių narių tradicija. Bažnytinė teisė yra ES šalių narių kultūros ir tradicijos dalis. Nors ES teisė mažai dėmesio skiria šiai teisės sričiai, bet ji yra neatskiriama ES šalių narių teisinės sistemos dalis.

Išvados

Kiekviena ES valstybė priklausomai nuo savo istorinės patirties, kultūros ir tradicijos reguliuoja Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių santykius su valstybe. Ši vidinė valstybės teisės sritis yra vadinama bažnytine teise (*ius ecclesiasticum*). Ne visose ES šalyse ši teisės sritis yra traktuojama kaip savarankiška. Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje ši sritis nėra savarankiška. Italijoje ir Vokietijoje ji laikoma savarankiška valstybinės teisės sritimi, reguliuojančia Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių santykius su valstybe. Senosiose ES šalyse galime išskirti tris pagrindines bažnytinės teisės sistemas.

Pirmajai sistemai būdinga valstybinė Bažnyčia, glaudūs Bažnyčios ir valstybės santykiai. Šiai sistemai priklauso: Anglija, Danija, Graikija, Švedija ir Suomija.

Antrajai sistemai būdingas griežtas valstybės ir Bažnyčios atskyrimas. Šiai sistemai priklauso Prancūzija ir Olandija.

Trečiajai sistemai būdingas Bažnyčios ir valstybės atskyrimas, tačiau jos turi daug bendrų funkcijų. Šiai sistemai priklauso: Belgija, Ispanija, Italija, Austrija ir Portugalija.

ES teisinė sistema bažnytinei teisei skiria mažai dėmesio, nes Europos unifikacijos procesas nuo pat pradžių buvo supranta-

mas kaip ekonominis vyksmas. Nors ES teisinė sistema skiria mažai dėmesio šiai teisės sričiai, bet pirmieji ES bažnytinės teisės kontūrai jau dabar yra matomi. Pirmiausia ji remiasi religijos laisvės principu. Šventasis Tėvas Jonas Paulius II posinodiniame apaštališkajame paraginame „Ecclesia in Europa“ rašo: „Vykdamos savo užduotis, įvairios valstybinės ir europinės institucijos turėtų būti išsąmoninusios, jog jų teisinės sistemos visiškai gerbs demokratiją tik tada, kai numatys sveiko bendradarbiavimo su Bažnyčiomis ir religinėmis organizacijomis formas“¹⁰. Lietuvos Respublika nuo 1990 metų yra priėmusi įvairių teisinių aktų, kurie reguliuoja Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių teisinius santykius. Pagrindiniai aktai yra šie: Lietuvos Respublikos Konstitucija, priimta referendumu 1992 m. spalio 25 dieną, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, priimtas 1995 m. spalio 4 dieną,¹¹ Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų, pasirašyta 2000 m. gegužės 5 dieną, ratifikuota tais pačiais metais, spalio 16 dieną¹². Lietuvos Respublikos teisinę sistemą, kuri reglamentuoja Bažnyčių ir kitų religinių bendruomenių teisinius aspektus, galėtume priskirti trečiajai tipinei sistemai. Tačiau ši teisės sritis Lietuvoje tik formuojasi.

NUORODOS

¹ Bažnyčios viešoji teisė yra apibrėžiama taip: „Complexus legum tum a Deo tum ab ecclesiastica auctoritate latarum, quibus Ecclesia catholica constituitur et regitur, ut apte conservari et finem suum assequi possit (Kompleksas įstatymų, paskelbtų Dievo ir bažnytinio autoriteto, kurių pagalba katalikų Bažnyčia yra įsteigta ir valdoma, kad galėtų išsilaikyti ir pasiekti savo tikslą. Ottaviani A. Institutiones iuris publici ecclesiastici. Vol. 1. Città del Vaticano. 1958. P. 1).

² Kai kuriuose 1917 metų kodekso kanonuose šis terminas yra vartojamas, pvz., kan. 21, 727, § 2, 1513, § 1, 1043, 1133, § 2, 1139, § 1, 1926, 2364; 1983 metų kodekso kan. 1078, § 1, 1079, § 1, 1156, § 2.

³ Misztal H. Prawo Wyznaniowe. Liublin. 2000. P. 27.

⁴ Del Giudice V. Manule di diritto Ecclesiastico. Milano. ed. Giuffrè. 1959. P. 35. D'Avack P. A. Lezioni di Diritto Ecclesiastico. Le fonti. Milano. 1963. P. 37–75. Finocchiaro F. Diritto eccle-

- sias-tico. Bologna. 1990. P. 45. *Bertola A.* Corso di Diritto Ecclesiastico. Torino. 1957. P. 55–73.
- ⁵ *Botta R.* Manule di diritto Ecclesiastico. Torino. 1994. P. 14.
- ⁶ *Robbers G.* Stato e Chiesa nell'Unione Europea. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden. 1996. P. 37.
- ⁷ *Spineli L.* Libertas Ecclesiae. Milano. 1979. P. 93.
- ⁸ *Leziroli G.* Relazioni fra Chiesa Cattolica e potere politico. Torino. 1998. P. 253. *Lefebvre G.* La rivoluzione francese. Torino. 1958. P. 55. *Gerard A.* La rivoluzione francese. Mito e interpretazioni. Milano. 1981. P. 133. *Ruffini F.* La Libertà religiosa. Milano. 1992. P. 226–227.
- ⁹ *Robbers G.* Stato e Chiesa nell'Unione Europea. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden. 1996. P. 14–15.
- ¹⁰ http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_paragininimai/ecclesia-in-europa.html
- ¹¹ Valstybės žinios. Nr. 89–1985. 1995 m. spalio 4 d.
- ¹² Valstybės žinios. Nr. 67. 2000 m. rugpjūčio 9 d.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius. Aidai. 2001 // Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et Spes“. 76.
2. Codice Di Diritto Canonico. Roma. 1984.
3. *Jonas Paulius II.* „Ecclesia in Europa“ // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_paragininimai/ecclesia-in-europa.html.
4. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas. Valstybės žinios. Nr. 89–1985. 1995 m. spalio 4 d.
5. Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų. Valstybės žinios. Nr. 67. 2000 m. rugpjūčio 9 d.
6. *Bota R.* Manule di diritto Ecclesiastico. Torino. 1957.
7. *Misztal H.* Prawo Wyznaniowe. Liublin. 2000.
8. *Del Giudice V.* Manule di diritto Ecclesiastico. Milano. ed. Giuffrè. 1959.
9. *D'Avack P. A.* Lezioni di Diritto Ecclesiastico. Le fonti. Milano. 1963.
10. *Finocchiaro F.* Diritto ecclesiastico. Bologna. 1990.
11. *Bertola A.* Corso di Diritto Ecclesiastico. Torino. 1957.
12. *Robbers G.* Stato e Chiesa nell'Unione Europea. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden. 1996.
13. *Spineli L.* Libertas Ecclesiae. Milano. 1979.
14. *Leziroli G.* Relazioni fra Chiesa Cattolica e potere politico. Torino. 1998.
15. *Lefebvre G.* La rivoluzione francese. Torino. 1958.
16. *Gerard A.* La rivoluzione francese. Mito e interpretazioni. Milano. 1981.
17. *Ruffini F.* La Libertà religiosa. Milano. 1992.

Spausdinti rekomendavo:
kun. prof. habil. dr. P. Vaičekonis,
kan. dr. R. Pukenis

Gauta: 2005 10 05
Parengta spaudai: 2005 11 02

Robertas RUMŠAS

RELATIONS BETWEEN THE CHURCH AND THE STATE IN THE EUROPEAN UNION

Summary

Depending on their historical experiences, culture and traditions every country in the EU regulated their relations between the state and the church or other religious communities. This is done with the help of ecclesiastical law (*ius ecclesiasticum*), comprising a

part of civil law but not including canon law (*ius canonicum*) that deals only with internal laws of the church.

Not all European countries (such as Great Britain, France and Belgium) recognize ecclesiastical law

as totally independent sphere of civil law, while Italy and Germany consider it utterly independent.

One can distinguish three major groups of countries in the old Europe in connection to their attitude towards ecclesiastical law.

I. The first group of countries is characterized by the existence of state church and demonstrates close links between the church and the state. Here belong such countries as England, Denmark, Greece, Sweden and Finland.

II. The second group is characterized by strict separation of the church from the state. This is true of France and Holland.

III. The third group is characterized by official separation of the church from the state but performing a lot of common functions. Belgium, Spain, Italy, Austria and Portugal belong to this group.

To sum up, the legal system in the EU pays comparatively little attention to ecclesiastical law, which is because from the very beginning, the process of the unification of Europe has been understood as economic and monetary matter. Despite certain negligence on the part of the EU legal system, the first contours of ecclesiastical laws have already been outlined, the key postulate here being freedom of the religion and religious worship.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: bažnytinė teisė, religijos laisvė, kanonų teisė, Bažnyčios ir valstybės santykiai, religinės bendruomenės.

KEY WORDS: ecclesiastical law, freedom of worship, canon law, relation between the church and the state, religious communities.

Robertas RUMŠAS – kunigas, gimė 1960 m. balandžio 26 dieną Kaune. 1987 metais baigė Kauno tarpdiecezinę kunigų Seminariją Kaune. 1997 metais Popiežiškajame Laterano universitete įsigijo bažnytinės teisės licenciatų laipsnį. 2002 metais tame pačiame universitete apsigynė bažnytinės teisės daktaro laipsnį. VDU universiteto lektorius. Kaišiadorių vyskupijos tribunolo oficialas.

Robertas RUMŠAS – a priest, born in 1960 in Kaunas graduated from Kaunas archdiocese Priest Seminary in 1987; acquired a licentiate in Ecclesiastical Law from Pontifical Lateran University in 1997; received Doctor Degree in Ecclesiastical Law from the same university in 2002; works as lecturer at Vytautas Magnus University in Kaunas, and on official of the Church tribunal in Kaišiadorys Diocese.